

Sánchez-Valverde,
Carlos

Informe i confidencialitat en educació social

Resum

L'article realitza un recorregut per algunes pràctiques (els informes) dels i les educadors socials, revisant la confidencialitat i el respecte a la informació sobre les persones a què accedeixen aquests professionals, analitzant el codi deontològic, etc. Es reflexiona sobre si no caldria crear un nou instrument propi: l'informe socioeducatiu. I es revisen algunes de les característiques que hauria de tenir. S'aporten algunes propostes d'autoregulació per una maneig "respectuós" de la informació i la confidencialitat i s'ofereixen exemples de bones pràctiques.

Paraules clau

Educació social, Informe socioeducatiu, Respecte, Confidencialitat, Deontologia

Informe y confidencialidad en educación social

El artículo realiza un recorrido por algunas prácticas (los informes) de las y los educadores sociales, revisando la confidencialidad y el respeto a la información sobre las personas a la que acceden estos profesionales, analizando el código deontológico, etc. Se reflexiona sobre si no sería necesario crear un nuevo instrumento propio: el informe socioeducativo. Y se revisan algunas de las características que debería tener. Se aportan algunas propuestas de autorregulación para un manejo "respetuoso" de la información y la confidencialidad y se ofrecen ejemplos de buenas prácticas.

Palabras clave

Educación social, Informe socioeducativo, Respeto, Confidencialidad, Deontología

Report and Confidentiality in Social Education

The paper undertakes an examination of certain practices (the writing of reports) of social educators and considers the confidentiality and respect for information pertaining to the individuals with whom these professionals are involved, analyzing the code of ethics, etc. The paper also reflects on whether there is evidence of a need to create a specific new instrument, the social education report, outlines some of the features such a report should have, and makes proposals for self-regulation to ensure a 'respectful' treatment of information and confidentiality, citing examples of good practice.

Keywords:

ocial education, Social education report, Respect, Confidentiality, Professional ethics

Com citar aquest article:

Sánchez-Valverde, Carlos (2013).

"Informe i confidencialitat en educació social".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 55, p. 144-161

*Los espejos están llenos de gente.
 Los invisibles nos ven.
 Los olvidados nos recuerdan.
 Cuando nos vemos, los vemos.
 Cuando nos vamos, ¿se van?*

Eduardo Galeano, *Espejos*, 2007

El present article recull algunes de les reflexions i propostes, adaptades i revisades, de la ponència que l'autor va dur a terme a l'Escola de Outono sobre el tema "Prácticas de evaluación e informe en Educación Social", organitzada pel Colexio de educadoras e educadores sociais de Galicia, CEESG, el 18 de novembre de 2010 a la Facultade de Ciencias da Educación. Campus Sur, Universidade de Santiago de Compostela.

El debat entre els professionals de l'acció social sobre el tractament de la informació està oferint diferents espais de formació i d'aprofundiment, amb una gran implicació dels col·lectius.

La realització de l'esmentada Escola de Outono n'és un exemple. Altres exemples serien la realització de jornades formatives del mateix estil amb el títol: *Seminari d'ètica, secret professional i confidencialitat*, celebrades a Catalunya el juliol de 2011, en les quals la presència dels col·lectius professionals va ser important. O les diferents ofertes d'estudis de postgrau, màster i formació continuada, tant presencial com online, presents actualment al mercat formatiu.

Informe, informe social i informe socioeducatiu

Últimament s'observa un interès significatiu sobre la necessitat de regular els informes que emeten els educadors i educadores socials (Benítez, 2013) en una línia de creació d'un "instrument propi": l'informe socioeducatiu.

La mateixa naturalesa de l'educació social (la relació educativa), i com a conseqüència també de l'encàrrec professional, fa que els educadors i educadores socials tinguin accés a la informació privilegiada sobre les persones, la seva situació, la seva intimitat, etc. Això esdevé una gran responsabilitat.

Els paràgrafs que segueixen miren de revisar algunes pràctiques que es donen en escenaris que, a més de socials i professionals, són interpersonals. I ho fa interpel·lant-se i responent, des d'una reflexió comparada i documentada, a preguntes com: Què es fa amb aquesta informació? Com s'empra? Com es transmet? A qui? Per què? Per a què? Tot això emmarcat en una consideració general sobre com queda preservat el respecte que s'ha de tenir vers aquestes persones en aquest procés social.

L'informe

Etimològicament, segons el *Diccionario de la Real Academia*, la paraula *informe* prové del llatí (*informare*) i quan actua com a substantiu la definició més pura seria: “acción y efecto de informar (dictaminar)”.

Una definició d'ús (Moliner: 1998) prou ajustada seria la de: “noticia o dato o conjunto de ellos que se dan a alguien sobre una cosa o una persona”. Que s'apropa més al significat amb el qual nosaltres fem habitualment aquest substantiu.

El mateix origen del vocable i el seu ús ens estan indicant una conjunció entre els actes d'informar i dictaminar, cosa que tanca en si mateix un risc que haurem de tenir present quan el traslladem a l'àmbit de l'acció social. Així, s'hauria de situar l'acció dels i les professionals de l'educació social en un escenari en què existeixen riscos importants de caure en una avaluació de les “mateixes persones”, tal com ens requeririen certs encàrrecs socials de control social i de “gestió diferencial de les poblacions” (Castel, 1984).

L'informe social

Quan busquem les delimitacions o definicions amb les quals opera socialment la locució “informe social”, trobem la següent definició:

El informe social puede ser definido como una forma específica de documento, en el que consta la síntesis explicativa respecto de una situación, dada (pasada), emitido por el trabajador social como resultado del estudio, valoración y dictamen para el logro de un objetivo determinado.
(Santos Aguado, 1990: 134)

Altres exemples més explícits de definició, els podem trobar recollits per Maria del Carmen Benítez Ramírez (2013). Entre altres objectius de l'informe social, trobem:

- Aportar información para el dictamen profesional.
  - Obtener recursos sociales ya establecidos.
- (Santos Aguado, 1990: 135).

Es podrien destacar dos components en aquestes afirmacions:

- La preeminència del discurs amb el dictamen, amb la “valoració” que realitza un professional.
- La inexistència de cap referència a les persones i als seus drets.

La pel·lícula *Precious* (en anglès: *Precious: Based on the Novel 'Push' by Sapphire*, EUA, 2009, dirigida per Lee Daniels i que narra la vida de Clarise “Precious” Jones, una jove obesa i analfabeta víctima d’abusos) podria servir-nos per a moltes coses parlant d’educació social (per a l’escenificació narrativa del vincle entre mestra-educadora-educanda, per exemple). Però ara ens interessa relacionada amb la funció dels professionals dels sistemes d’acció i protecció social i de l’ús que fan de la informació: hi ha una escena en la qual la protagonista, Clarise, està parlant amb la seva treballadora social, que li pregunta per la seva infantesa. *Precious* no vol parlar del tema i la treballadora social li respon:

[...] Tu vols el xec i jo necessito aquesta informació, i tard o d'hora hauràs de parlar amb algú.

La paraula, en aquesta perspectiva de l’acció social, no formaria part d’un procés de comunicació voluntària, de relació entre persones que tenen funcions i estan en situacions diferents, però equiparades per l’acte comunicatiu. La paraula es converteix en informació que obre les portes, en un procés de transacció, a una prestació. I conseqüentment, no s’està parlant de drets sinó de concessions, o com a màxim, de contraprestacions.

Hauríem de tenir sempre present que la definició que es realitza d’educació social en els documents professionalitzadors (ASEDES - CGCEES, 2007: 12) és la de “dret de la ciutadania”.

L’informe socioeducatiu

I, pel que sembla, en els nivells de formalització social actuals els informes socials correspondrien a altres professionals.¹

Si l’informe social actua com un *dictamen* (un judici) que és realitzat per a ús d’una autoritat, semblaria més propi dels processos de classificació, d’etiquetatge i categorització que signifiquen al subjecte ingressar en circuits especials per a categories de ciutadans diferenciats i desiguals.² I caldria preguntar-se si és adequat reivindicar el fet de realitzar aquest tipus de documents per part dels i les professionals de l’educació social.

Luis Pantoja i Iñaki Rodríguez (2001: 94) ens recorden quin és el nucli i el tret fonamental d’identitat dels educadors i educadores socials, presentat com un dels principis generals a l’hora de realitzar la seva proposta de codi deontològic: “El educador social es ante todo y esencialmente educador. Por esto en sus intervenciones educativas debe procurar siempre la aproximación directa y humana hacia las personas con las que trabaja”.

I, com a conseqüència, potser resulti més coherent, en termes d'identitat professional i de correspondència amb aquest nucli (el de ser una aplicació professional de l'educació), la construcció d'un nou tipus d'instrument propi: *l'informe socioeducatiu*.

Seria necessari, doncs, un tipus de document-instrument que respongués més a la valoració de l'acció educativa que a l'avaluació de les mateixes persones. És a dir, una nova eina que ens hauria de servir per reflectir els avenços, les dificultats, etc., i per realitzar la valoració i avaluació de la pertinença, eficàcia, eficiència de les intervencions, a la llum dels objectius, d'una acció educativa, recollits en un projecte, programa, pla d'acció, intervenció, etc., socioeducatiu.

Un indicador senzill del tipus de funció que compleix qualsevol tipus d'informes (i de la seva qualitat) seria el de respondre a aquesta pregunta:

A qui tornem la informació recollida en un informe?

La resposta a aquesta pregunta marcarà a més un límit important en l'ètica aplicada a la nostra intervenció: si els destinataris dels informes socioeducatius són les autoritats (el sistema, en sentit ampli), es tractaria de dictàmens *sobre* les persones. Si, per contra, els destinataris són les persones, la seva funció serà molt diferent: seran informes *a* les persones. Recordem-ho amb Joan Canimas:

[La ètica]: es el fundamento de la misma profesión, sobre todo en aquellos oficios en los que el objeto de conocimiento o de intervención son las personas. Y es el fundamento, es decir, aquello sobre lo que se construyen los saberes y las prácticas de una profesión, porque la ética tiene que ver con los tipos de mirada y de relación que mantenemos con el mundo y con quien lo habita. (Canimas, 2009)

Els educadors i educadores socials han de dir la seva paraula: tècnica, educativa, humana, social i fins i tot política, com ens proposa Violeta Nuñez (2005: 14): “La educación social, cuando da y posibilita tomar parte, entronca en el punto que ya Aristóteles señalara: el lugar en el que la ética desemboca en la política. Esto es, en las coordenadas del ejercicio de la ciudadanía plena”.

Així, els i les professionals de l'educació social haurien de revelar el que d'enginyeria social de control de les poblacions tenen moltes de les pràctiques que es plantegen com a ineludibles i inevitables i en què, per algun imperatiu moral, no haurien d'actuar com a “actors o agents muts”, com ens indica Joaquín García Roca:

En nombre de la ingeniería social, las profesiones se aliaron con la razón instrumental, calculadora y objetivante y, de este modo, convirtieron su habilidad profesional en simple posesión de saberes técnicos, que des-

plazaba el compromiso con la creatividad y la praxis, con la sensibilidad y el mundo de los afectos (García Roca, 2007: 49).

D'altra banda, esdevé paradoxal la defensa que es proposa de vegades perquè en els informes dels educadors i educadores socials (i altres professionals de l'acció social) es produeixi l'ocultació de la seva intervenció en aquests processos. Sona molt poc coherent que es demani "preservar", davant d'una hipotètica possible denúncia, la identitat dels autors del diagnòstic que es fa de les situacions d'altres persones, però que no preocupi, professionalment parlant, la situació de l'altre. En aquest sentit, esdevé interessant comprovar, a títol d'exemple, com a la Llei de Serveis Socials de Catalunya, aprovada el 2007, es regula aquest tema al seu article 10.d de la Llei 12/2007, i allà, parlant dels drets de les persones relacionades amb l'accés a la informació als serveis socials, es recull el de:

Accedir a llurs expedients individuals, en tot el que no vulneri el dret a la intimitat de terceres persones, i obtenir-ne còpies, d'acord amb el que estableixen les lleis. Aquest dret no inclou, tanmateix, l'accés a les anotacions que el personal professional hagi fet en l'expedient.

Al respecte (la negreta en el text anterior és nostra), cal dir que la qüestió de les anotacions personals o subjectives en els expedients ha merescut més d'una reflexió en altres àmbits. Sobretot en el sanitari, on alguns autors, a banda de recordar que aquesta limitació d'accés mai no ha estat recollida en la regulació legal, aporten documentació jurídica (sentències) que la presenten com a no ajustada al dret i com, algunes vegades, s'ha invocat com a forma "per a no entregar un determinat document de la història" (Moreno, Molina, Herrman, Tesse, Girón, Muñoz, 2010). Aquests autors realitzen a més una interessant proposta sobre quina mena d'informacions podrien ser considerades com a "anotacions subjectives" i quines no.

L'educació social té ara la possibilitat i la responsabilitat de donar una altra resposta en clau de normalització i de superació de l'ocultació d'allò quotidià. I aquesta resposta s'hauria de donar amb transparència, sense necessitat de preservar o d'ocultar la paraula dels professionals, el seu rol i la seva funció davant l'altre i davant la societat. I des del respecte a les persones que encarnen aquestes situacions.

L'educació social té ara la possibilitat i la responsabilitat de donar una altra resposta en clau de normalització i de superació de l'ocultació d'allò quotidià

Com fer visible allò quotidià

Les accions de visibilització intenten pal·liar les situacions de vulnerabilitat i de segregació de les persones i els grups socials. Però potser cal recordar també que la visibilització pot estar relacionada i al servei d'altres interessos. El poder de la mirada, com a element regulador social extern i intern, ha estat

destacat per autors com Foucault (1980) com una aberració d'aquella societat transparent que volien els primers racionalistes naturalistes (Rousseau) i que alguns dels seus seguidors, i ja des de l'utilitarisme, com Bentham, porten fins al paroxisme amb propostes com la del "panòptic", que actuarà com a referent del "gran germà" que després recuperarà Georges Orwell a la seva obra *1984*.

L'"ocultació" (o el "tancament" encarnat en el seu paradigma espacial: l'asil) ha estat durant segles la resposta social a la necessitat (manifestació, la majoria de les vegades, de la injustícia) i a la diversitat social. La separació, com una altra manera de classificació de categorització en aquesta estúpida i esbojarrada carrera de mesurament de les diferències que s'inicia amb la tecnificació de les professions d'àmbit social a final del segle XIX, esdevé una subtil aplicació d'una enginyeria social que ens ha portat a un món en el qual hem perdut la capacitat d'integrar la diversitat.

El respecte a les persones

Aquesta doble consideració dels processos de visibilització fa necessari que revisem quin tipus de visibilitat és la que seria desitjable que facilitin els educadors i educadores socials.

Sense el reconeixement de l'altre com a igual, no es pot saltar la barrera de la pietat a la solidaritat i a l'ajuda

Proposem aquí un apropament a aquesta qüestió seguint el camí i la proposta conceptualitzada per Richard Sennett (2000) en "la relació de respecte". Sennett ens recorda que sense el reconeixement de l'altre com a igual, no es pot saltar la barrera de la pietat a la solidaritat i a l'ajuda. I que sense aquest reconeixement, l'altre ens viurà com a humiliadors de la situació, en una formulació que també podríem englobar en el que Adela Cortina anomena "l'ètica del reconeixement compassiu" (Cortina, 2006). L'autor estudia també en aquest treball les formes degradants de la compassió, ja sigui la impersonal burocràcia o el voluntariat intrusiu.

La visibilització, així entesa, esdevindria un acte de reconeixement i de discreció en el qual no tenen cabuda ni l'adjectivació ni l'etiquetatge a les persones. I es convertiria en un acte de consideració de l'altre com a ciutadà que exerceix drets.

Un respecte que no provindria, doncs, d'un mandat legal, que també n'hi ha (tant pel que fa al dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar, a la pròpia imatge i a la protecció de dades, com pel que fa a la profusíssima legislació de caràcter autonòmic al respecte "sobretot relacionada amb la infància" i als codis deontològics de cada professió) i que, com el nostre no és un apropament realitzat des del discurs i l'encàrrec jurídic, no tractarem en profun-

ditat. Un respecte que està relacionat, originalment i fonamentalment, amb l'element substantiu de la nostra tasca: el del vincle educatiu que es dona en l'acte o fet educatiu.

Els educadors i educadores socials, per respecte, no haurien de transmetre socialment, sense les prevencions de confidencialitat necessàries, les informacions, les dades, les situacions personals a les quals han tingut accés per la seva relació professional.

El vincle educatiu com a espai de relació personalíssim

El “vincle educatiu” es basa en la simetria-asimètrica (Vigostky, 1978; Frawley 1997). Vigostky ens dirà que la ZDP (Zona de Desenvolupament Pròxim) ha de ser intersubjectiva però asimètrica, en la qual un individu s'ha de comprometre en un esforç atencional amb, com a mínim, una altra persona.³

I es dona aquesta relació comunicativa especialitzada, intencional (per part de l'educador/a), subjecta a una planificació, a una acció i a una avaluació (tècnica i professional) dels seus efectes, com ho és la relació educativa.

La funció de l'educador i educadora social, concretada en el fet educatiu, seria en aquesta formulació la de fer possible l'emergència de l'espai (no només físic: també emocional, relacional, afectiu, etc.) on es produeixi la descodificació de l'experiència biogràfica, grupal, social (i la seva expressió simbòlica), perquè pugui emergir una nova recodificació (Freire, 1992; Guerau de Arellano, 1985) oferint així noves oportunitats que trenquin la dinàmica de “l'assignació de destins” (Núñez, 2007). Els educadors actuen, doncs, com a estimuladors per a la construcció i/o reconstrucció de “la narració de la vida” de les persones amb les quals actuen (Sennett, 2009).

El vincle educatiu es podria definir també, per analogia metafòrica, com un espai de relació personalíssim, concepte present en el dret i altres disciplines que aquí adaptem i apliquem, ja que el vincle educatiu és únic, personal i intransferible i genera sensacions i vivències úniques entre totes dues persones (agent/educador i subjecte/educand) que intervenen en el procés. I la confidencialitat, en aquest context, és consubstancial.

Altres professions també s'articularien en espais de relació personalíssims. Generalment, totes les que tenen alguna cosa a veure amb les relacions d'acompanyament, d'ajuda, etc., de servei a les persones, presents en el món educatiu, social, sociosanitari, etc.

Regulació de l'ús de la informació i "història clínica" (l'expedient sanitari) en el món professional sanitari

Si volem saber com s'han traslladat aquests conceptes, com operen i com han regulat l'ús de la informació a la qual accedeixen altres professionals que també participen d'aquesta personalíssima manera de relacionar-se amb les persones, la referència obligada en el nostre entorn hauria de ser la de la professió que s'articula com a "exercici del dret de les persones (a la salut)", en un nou concepte de ciutadania molt en la línia del que afirma la definició d'educació social d'ASEDES - CGCEES (2007) que abans esmentàvem. I que no són res més que la translació del que es recull al paràgraf 1 de l'article 25 de la Declaració Universal dels Drets Humans, que proclama:

Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï, per a ell i la seva família, la salut i el benestar; especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, assistència mèdica i als serveis socials necessaris.

La història clínica, ens diuen, s'ha de basar en els principis deontològics (Antomás i Huarte del Barrio, 2011) de sobrietat, transparència, responsabilitat i protecció universal de les dades i en tots els moments i espais.

Aquesta és una qüestió que ha merescut fins i tot una Recomanació del Consell d'Europa, des del seu Comitè de Ministres: l'R.5 (97), relativa a la Protecció de les dades mèdiques, del 13 de febrer de 1997.

La regulació al nostre país es recull en una quantitat de normes, de les quals esmentarem només algunes, tot destacant-ne els elements més interessants:

- La Llei 14/1986, de 25 d'abril, General de Sanitat, recull entre altres coses que la història clínica s'identifica amb un número únic per a cada pacient i ha de ser emmagatzemada de manera centralitzada en un únic lloc.
- Al Real Decret 63/1995, de 20 de gener, sobre Ordenació de prestacions sanitàries del Sistema Nacional de Salut, es regula que el pacient té dret a la comunicació o lliurament, a petició de l'interessat, d'un exemplar de la seva història clínica o de determinades dades que hi ha contingudes. L'accés a la història clínica sense autorització, en perjudici d'un tercer, està tipificat com a delictes greus i està castigat amb penes de presó.
- La Llei 41/2002, de 14 de novembre, bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica, recull que el contingut dels historials podrà a més ser utilitzat amb finalitats epidemiològiques, de recerca o de docència, però amb les restriccions necessàries per a salvaguardar la identitat dels pacients (art. 16).

Un altre aspecte important en aquest terreny és el de la qualitat de les dades. La Llei 15/1999, de Protecció de Dades de Caràcter Personal (LOPD), a l'article 4.1 diu:

Les dades de caràcter personal només es podran recollir per al seu tractament, així com sotmetre-les a aquest tractament, quan siguin adequades, pertinents i no excessives en relació amb l'àmbit i les finalitats determinades, explícites i legítimes per als quals s'hagin obtingut.

Tota aquesta bateria legislativa ens acaba dibuixant un escenari més o menys així (Iraburu, 2006):

Drets del pacient en relació amb la seva història clínica (HC):

- Rectificació de dades errònies (art. 16 LOPD)
- Cancel·lació: bloqueig de dades (art. 16 LOPD)
- Oposició: motius fonamentats i legítims (art. 6.4 LOPD)
- Conèixer qui ha accedit al seu HC (art. 15.1 LOPD)
- Informe després de cada procés, certificats (art. 20 i 22 Llei 41/2002)
- Còpia de tot, tret de dades confidencials de tercers i anotacions subjectives del professional, si aquest s'hi oposa (art. 18.3 Llei 41/2002)

De la qual cosa es deriva una sèrie de *Deures dels professionals sanitaris* respecte a la intimitat:

- Preguntar al pacient, a l'inici de la relació clínica, si vol ser informat i a qui més vol que s'informi.
- No informar (verbalment ni per escrit) a ningú sense el consentiment del pacient i informar-lo a ell segons el seu desig.
- Accedir únicament a les dades de la història clínica necessàries per a una finalitat legítima.
- Extremar la cura en la utilització de l'HCI (informatitzada): no cedir claus, no deixar el programa obert, etc.
- Evitar els comentaris sobre pacients en llocs inadequats o amb interlocutors no autoritzats.
- Tractar el pacient amb consideració i respecte en qualsevol situació.
- Protegir la seva intimitat física.
- Sol·licitar al pacient autorització explícita per a totes aquelles actuacions la finalitat de les quals no sigui procurar-li assistència (filmacions, pràctiques d'estudiants, etc.).

Tot el personal que tracta amb les persones i amb les “dades de caràcter personal” de les persones ateses (fitxers de qualsevol tipus), o que manté relació laboral amb elles (amb les persones i amb les dades), està obligat a mantenir el secret professional de la informació coneguda, perquè la privacitat ha de ser observada en tots els moments i situacions de la vida hospitalària.

Informació, privacitat, confidencialitat i protecció a les persones (socials, culturals...). Una proposta de mínims

Una proposta de decàleg de mínims, adaptant els principis descrits fins ara, de la regulació del tractament de la informació per al sector, o àmbit, dels serveis a les persones podria ser la que es recull a continuació. Proposta que es fa amb la intenció que serveixi com una hipòtesi i aportació més en aquest “debat sobre l’aplicació de l’ètica aplicada en la professió” que es va obrir per als educadors i educadores socials amb l’aprovació del codi deontològic (Vilar, 2010: 314).

Decàleg de principis mínims per a una regulació del tractament de la informació en el sector o àmbit dels serveis a les persones (elaboració pròpia)

1. Tota persona té dret a tenir accés a la seva informació (informes i expedient social/cultural). La persona té dret a la comunicació o lliurament, a petició de l’interessat, d’un exemplar del seu expedient o informe o de determinades dades que hi hagi contingudes.
2. La informació s’ha de proporcionar en un format comprensible.
3. El titular de la informació pot sol·licitar la correcció de la seva informació i en cas de rebre una negativa ha d’estar habilitat per apel·lar la decisió.
4. L’expedient social (cultural, etc.) s’identifica amb un nombre únic codificat per a cada persona, recull tota la informació que els sistemes de serveis socials (culturals, etc.) tenen sobre aquesta persona i ha de ser emmagatzemat de manera centralitzada en un únic lloc.
5. L’accés a l’expedient o informes sense autorització, en perjudici d’un tercer, estarà tipificat com a delictes greus i estarà castigat amb penes de presó.
6. Les dades incloses en els seus documents no poden ser alterades, falsejades ni simulades, cosa que constituirà un delictes de falsedat documental.
7. El contingut dels expedients o informes podrà a més ser utilitzat amb finalitats estadístiques, de recerca o docència, però amb les restriccions necessàries per a salvaguardar la identitat de les persones.
8. Les dades de caràcter personal només es podran recollir per al seu tractament, així com sotmetre-les a aquest tractament, quan siguin adequades, pertinents i no excessives en relació amb l’àmbit i les finalitats determinades, explícites i legítimes per a les quals s’hagin obtingut.

9. Els preceptes de privacitat han de ser observats en tots els moments, tots els processos i per part de tots els participants (professionals, tècnics, etc.) en la intervenció social.
10. La filosofia general dels sistemes d'informació es basa en el principi "menys és més" que busca l'equilibri entre el dret de les persones a la reserva de les seves dades i el dret també que el professional que l'atén disposi de la informació necessària per poder oferir-li una correcta assistència.

Per arribar a normalitzar les pràctiques sobre el maneig de la informació en els àmbits d'acció socioeducativa encara resta un llarg camí a recórrer, encara que ja trobem alguns exemples de bones pràctiques:

- Adrià Trescents, "l'educador de carrer de Barcelona" per excel·lència, en singular, perquè de fet més de la meitat dels seus anys de dedicació professional era conegut com a tal, ja que quan l'Ajuntament va externalitzar la gestió d'aquests programes l'únic professional que es va mantenir en la nòmina de l'Ajuntament de Barcelona va ser ell. Trescents mai no va identificar en les seves memòries, informes, etc., cap persona pel seu nom: estan identificades amb un codi que ningú coneix (i que ni tan sols quan era a punt de morir no va voler explicar). "Els noms és el que menys importa", deia.
- Jordi Usurriaga, educador social i director d'un centre on resideixen i s'actua socioeducativament amb persones seropositives de VIH (Can Banus, de la Fundació Acollida i Esperança, a Badalona), que acorda amb les persones acollides al centre el seu pla de treball individual (que inclou un diagnòstic o descripció de la situació), del qual ells mateixos són coneixedors perquè en tenen una còpia, que signen com a senyal de conformitat.

Pel que sembla, les bones pràctiques són possibles. Sobretot quan les professions escullen aprofitar la capacitat que tenen per a generar, eliminant el risc de corporativisme, "les virtuts que ens facin als éssers humans habitants d'un món una mica millor" (Cortina i Conill, 2000).

El codi deontològic de l'educador social i la informació

Analitzarem ara com ha quedat recollit al codi deontològic, que els educadors i educadores socials van aprovar el 2007, el tema de la informació.

Pel que fa al maneig de la informació, el codi planteja com un dels principis bàsics generals "orientadors, que pretenen la millora qualitativa de l'exercici professional", el número 8, que s'enuncia com "Principi de la informació i de la confidencialitat" i que diu:

L'educador/a social guardarà el secret professional en relació amb aquelles informacions obtingudes, directament o indirectament sobre les persones a les quals atén. En aquells casos en què per necessitat professional s'hagi de traslladar informació entre professionals o institucions, s'ha de fer sempre en benefici de la persona, grup o comunitat i basat en principis ètics i/o normes legals amb el coneixement dels interessats/es. (ASEDES - CGCEES, 2007: 26).

Una mica més endavant, entre les “Normes deontològiques generals”, ja de caràcter més regulador (no només inspirador), hi ha un article (l'únic que trasllada el tema) que diu:

Article 7. Mantindrà, sempre, una rigorosa professionalitat pel que fa al tractament de la informació:

- A) Tindrà dret a rebre tota la informació relativa a les persones amb les quals tingui una relació a través de l'acció socioeducativa.*
- B) Haurà de preservar la seva confidencialitat.*
- C) Serà conscient de quina és la informació rellevant que precisa obtenir de les pròpies persones i/o del seu entorn.*
- D) Transmetrà, únicament, informació veraç i contrastada, separant en tot cas informació de valoracions, opinions o pronòstics.*
- E) Quan hagi de transmetre aquesta informació ho farà amb coneixement del subjecte de l'acció, el seu representant o tutori, si és possible, amb el seu consentiment.*
- F) No podrà, en cap cas, aprofitar-se per a benefici personal o de tercers de la informació privilegiada o del coneixement de situacions o de la posició que li proporciona la seva professió.*

(ASEDES - CGCEES, 2007: 28).

En una primera revisió, criden l'atenció algunes qüestions que podríem qualificar de deficitàries:

- Les persones estan absents en aquest text “regulador”. Sembla estar fet més per salvaguardar els drets del professional que els de la persona o persones amb les quals actua o intervé. Evidentment, el codi està fet des de la visió de l'educador, però ¿aleshores no faltaria un altre apartat o tipus de document que recollís els drets de les persones? Més encara quan es reclama l'educació social com un “dret de ciutadania”.
- És més: si l'educador/a social “té dret a rebre la informació” (apartat A) es podria deduir que la persona “té l'obligació de donar-la” (caldría preguntar-se si això és el que es vol dir).
- No esmenta en cap moment com serà l'accés dels afectats al resultat de la recopilació de la informació referida a ells.

- Resulta especialment sorprenent l'acotació de "si és possible", a l'apartat E, el que fa referència al consentiment, que introdueix un factor interpretatiu tan ampli com insegur.

La qüestió apareix així enfocada i es posa èmfasi en la necessitat que el professional té d'obtenir la informació que faciliti la seva tasca. Però el tema i el moment no és aquest. Som davant d'un segon temps on la qüestió és: què es fa després amb aquesta informació? Com es fa servir? Qui la fa servir? Per a què?

Una anàlisi més en profunditat i una possible revisió, consensuada, sembla que serien necessàries.

Què es fa després amb aquesta informació?
Com es fa servir?
Qui la fa servir?
Per a què?

A mode de conclusions

Eduardo Galeano ens preguntava a l'inici: on van els invisibles quan nosaltres marxem? Les diferents respostes a aquesta interpel·lació és el que ha intentat posar-se de manifest en aquest article, oferint alguns elements de reflexió que puguin servir per configurar pràctiques més respectuoses amb la confidencialitat en l'acció i l'educació social. Com a resum de les anàlisis i les reflexions compartides fins aquí podríem destacar:

- L'exigència urgent de configurar i consensuar col·lectivament un model d'informe socioeducatiu al servei de les persones amb les quals s'estableix la relació que sorgeix en l'acció socioeducativa. Els educadors i educadores socials han de reclamar un instrument distant del model imperant d'informe social que, en la seva formulació actual, sembla actuar com a dictamen realitzat per a ús d'una autoritat, del qual es derivarà la possibilitat d'una prestació o un dret (o un procés de classificació que signifiqui al subjecte entrar en circuits especials, per a categories de ciutadans diferenciats i desiguals).
- La necessitat d'articular i regular, des d'una exigència i un imperatiu ètics, una pràctica professional i una acció socioeducativa, basades en el respecte de la confidencialitat de la intimitat de les persones, que s'ha de traslladar a tots els moments i serveis d'atenció cap a elles. El decàleg proposat podria actuar com a base per a un debat per part dels educadors i educadores socials (i dels professionals de l'acció social, per extensió).

Prendre consciència que els educadors i educadores socials tenen un poder important en l'assignació dels destins de les persones amb les quals treballen és necessari per poder introduir els mecanismes de regulació d'aquest poder. L'informe socioeducatiu es pot convertir en una eina important que ajudi a contextualitzar els processos i els efectes dels projectes i programes

Els educadors i educadores poden acabar convertint-se en còmplices de dispositius i procediments de control social que els educadors porten a terme en la seva pràctica educativa i professional quotidiana. Però si només contempla els continguts d'un informe (report-dictamen), en el sentit amb el qual opera a les institucions (penitenciàries, educatives, etc.: "si no et portes bé, et faig (o et poso) un informe!"), els educadors i educadores poden acabar convertint-se en còmplices de dispositius i procediments de control social i de "gestió diferencial de les poblacions".

"L'informe", en la nostra pràctica professional quotidiana, actuaria, doncs, com el símbol i l'instrument de control màxim perquè és de la seva actuació que es deriven les conseqüències que defineixen el tipus i el grau de drets que gaudirà una persona.

El educador ético entiende que su poder reside en la posibilidad de crear espacios y tiempos en los que enseñar los contenidos culturales (conocimientos, habilidades, técnicas y tecnologías, competencias comunicativas y formas de trato social, etc.) que consideramos socialmente válidos y/o habilitadores para alcanzar una mejor vida social (Sáez i García Molina, 2003: 216).

El debat de l'ús de la informació des d'aquest poder continua obert.

Cuando nos vamos, ¿se van?

Carlos Sánchez-Valverde Visus
Educador social i historiador
Professor d'Educació Social (Universitat de Barcelona)
ceseuve@gmail.com

Bibliografia

Totes les referències en línia van ser revisades i eren actives el 19 de setembre de 2013.

Asociación Estatal de Educación Social - ASEDES; Consejo General de Colegios de Educadoras y Educadores Sociales - CGCEES (2007). *Documentos profesionalizadores: Definición de Educación Social, Código Deontológico del Educador y la Educadora Social, Catálogo de funciones y Competencias del educador y la educadora social.* Toledo: Grafox SL. (En línia a: <http://www.eduso.net/archivo/index.php?c=27>).

Antomás, J.; Huarte, S. (2011). "Confidencialidad e historia clínica. Consideraciones ético-legales". *Anuario del Sistema Sanitario de Navarra.* 2011, Vol. 34, núm. 1, gener-abril, 73-82. (En línia a: <http://scielo.isciii.es/pdf/asis-na/v34n1/revision2.pdf>).

- Benítez, M. C.** (2013). “El informe socioeducativo, instrumento de la Educación Social”. *Revista de Educación Social*, núm. 16, gener de 2013. (En línia a: http://www.eduso.net/res/pdf/16/info_res_%2016.pdf).
- Bentham, J.** (1980). *El Panóptico*. Barcelona: Ed. La Piqueta (Traducció de Julia Varela i Fernando Álvarez-Uría).
- Canimas, J.** (2009). Apuntes para una ética de la complejidad (o de si hay lugar para la beneficencia, la piedad y la compasión en la educación social)”. *Revista de Educación Social*, núm. 10, 2009. (En línia a: <http://www.eduso.net/res/?b=13&c=121&n=357>).
- Castel, R.** (1984). *La gestión de los riesgos*. Barcelona: Anagrama.
- Consejo General del Trabajo Social** (1999). *Código Deontológico del Trabajo Social*. (En línia a: http://www.cgtrabajosocial.com/consejo/codigo_deontologico).
- Cortina, A.** (2006). “Ética pública desde una perspectiva dialógica”. Ponència 33º Congreso Mundial de Escuelas de Trabajo Social. Chile. (En línia a: <http://bibliotecadigital.univalle.edu.co/bitstream/10893/1099/1/Etica,%20publica%20desde%20una%20perspectiva.pdf>).
- Cortina, A.; Conill, J.** (directores), (2000). *Ética de las profesiones*. Estella: Editorial Verbo Divino.
- Frawley, W.** (1997). *Iygotsky y la ciencia cognitiva*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica, SA.
- Frigerio, G.** (2008). *La división de las infancias. Ensayo sobre la enigmática pulsión antiarcónica*, Buenos Aires: Del estante editorial. (Un resum/ presentació molt interessant del text es pot descarregar de: http://ipes.anep.edu.uy/documentos/2011/desafiliados/materiales/maq_frigerio.pdf).
- Frigerio, G.** (2005) “Las inteligencias son iguales. Ensayo sobre los usos y efectos de la noción de inteligencia en la educación”. CEM. Article per al CREFAL. (Una edició posterior del mateix article es pot trobar en línia a: http://www.anep.edu.uy/educarnos/educarnos_1/educarnos01/educ_01_apo_02.html).
- Freire, P.** (1992). *Pedagogía de la esperanza: una revisión de la pedagogía del oprimido*. México: Siglo XXI Editores.
- Freire, P.** (1970). *Pedagogía del oprimido*. Montevideo: Tierra Nueva, Buenos Aires: Siglo XXI Editores.
- Foucault, M.** (1980). “El ojo del poder. Entrevista con Michel Foucault”. Dins: BENTHAM, J. (1980). *El Panóptico*, Barcelona: Ed. La Piqueta, (Traducció de Julia Varela i Fernando Álvarez-Uría). (En línia a: <http://www.upv.es/laboluz/leer/books/Miche%20Foucault%20%20El%20ojo%20del%20poder.pdf>).
- Galeano, E.** (2007). *Especijos*. Madrid: Siglo XXI Editores.
- García Roca, J.** (2007). “La revancha del sujeto”. *Documentación Social*, 145, 37-52. (En línia a: <http://www.caritas.es/imagesrepository/CapitulosPublicaciones/899/03%20LA%20REVANCHA%20DEL%20SUJETO.pdf>).

- Guerau de Arellano, F.** (1985). *La vida pedagógica*. Barcelona: Rosselló Impressions.
- Guerau de Arellano, F.; Trescents, A.** (1987). *El educador de calle*. Barcelona: Rosselló Impressions.
- Iraburu, M.** (2006). “Confidencialidad e intimidad”. *Anuario del Sistema Sanitario Navarra*. 2006 Vol. 29, Suplement 3, 59-69. (En línia a: <http://recyt.fecyt.es/index.php/ASSN/article/view/2448>).
- Moliner, M.** (1998). *Diccionario de uso del español*. Segunda edición. Madrid: Gredos.
- Moreno, F.; Molina, A.; Herrman, F.; Tesse, R.; Girón, F.; Muñoz, A.** (2010). “Anotaciones subjetivas en la historia clínica. Divergencias entre el Derecho y la Medicina”. *Boletín de la SPAO (Órgano de expresión de la Sociedad de Pediatría de Andalucía Oriental)*, 2010; 4 (3), 209-214. (En línia a: http://www.spao.info/Boletin/4_4/4_4_humanidades.pdf. Consultat el 28.02.2013).
- Núñez, V.** (2005) *Participación y Educación Social*. Ponència presentada al XVI CONGRESO MUNDIAL AIEJI, Montevideo, Uruguai. (En línia a: http://www.projovent.gub.uy/Documentos/Congreso%20educadores/10_Violeta_Nunez.doc).
- Núñez, V.** (2007) *Pedagogía Social: un lugar para la educación frente a la asignación social de los destinos*. Conferència pronunciada al Ministerio de Educación, Ciencia y Tecnología d'Argentina l'abril de 2007. (En línia a: http://www.porlainclusionmercosur.educ.ar/documentos/Violeta_N_Pedagogia_Social.pdf).
- Orwell, G.** (2007). *1984*. Barcelona: Espasa Calpe.
- Pantoja, L.; Rodríguez, I.** (2001) “Un esbozo de código deontológico para educadores sociales: proceso de elaboración y situación actual”. *Educación Social, Revista de Intervención Socioeducativa*, 17, 88-110. (En línia a: <http://www.raco.cat/index.php/EducacionSocial/article/viewFile/172066/241904>).
- Sáez, J.; García Molina, J.** (2003). “Emergencia de las profesiones sociales: de la dimensión discursiva a la dimensión política, ética y práctica”. *Pedagogía Social. Revista interuniversitaria*. núm. 10 (segona època), 195-219. (En línia a: <http://www.uned.es/pedagogiasocial.revistainteruniversitaria/pdfs/02%20-%2010/10%20-%20carreras.pdf>)
- Santos Aguado, C.** (1990) “La documentación en el Trabajo Social. El informe social”. *Cuadernos de Trabajo Social*, 3, 127-141. Ed. Universidad Complutense, Madrid. (En línia a: <http://revistas.ucm.es/index.php/CUTS/article/view/CUTS9090110127A/8620>).
- Sennett, R.** (2009). *El artesano*, Barcelona: Anagrama.
- Sennett, R.** (2003). *El respeto* Barcelona: Anagrama.
- Vilar, J.** (2010). *Anàlisi dels conflictes ètics en la pràctica professional de l'educació social. Aproximació a una ètica aplicada*. Tesis Doctoral. UB, Facultat de Pedagogia. (En línia a: http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/21621/JVM_TESI.pdf?sequence=1).
- Vygostky, L. S.** (1978). *Pensamiento y Lenguaje*. Madrid: Paidós.

Legislació

Declaració Universal dels Drets Humans: <http://www.un.org/es/documents/udhr/>

Llei 14/1986, de 25 d'abril, General de Sanitat: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l14-1986.html.

Llei 15/1999 de Protecció de Dades de Caràcter Personal (LOPD): http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo15-1999.html

Llei 41/2002, de 14 de novembre, bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l41-2002.html

Llei 12/2007, de Serveis Socials de Catalunya: <http://www.parlament.cat/getdocie/8006518>

Real Decreto 63/1995, de 20 de gener, sobre Ordenació de prestacions del Sistema Nacional de Salut:

http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rd63-1995.html

Recomanació 5 (97) del Comitè de Ministres del Consell d'Europa, relativa a la Protecció de les dades mèdiques del 13 de febrer de 1997:

<http://www.bibliojuridica.org/libros/5/2290/45.pdf>.

-
- 1 El codi deontològic aprovat pel Consell General del Treball Social (1999) recull en el seu preàmbul l'afirmació que “[l']informe social [és un] dictamen tècnic que serveix d'instrument documental que elabora i signa amb caràcter exclusiu el professional del treball social” (la negreta és nostra).
  - 2 Vegeu Frigerio (2008), per a un apropament molt suggeridor a la qüestió de l'etiquetatge.
  - 3 Vygotky també defensa que, pel que fa a la asimetria, una de les persones ha d'estar més capacitada en la tasca i per tant conduirà l'altre més enllà del nivell real de desenvolupament. El més important és que la intersubjectivitat i la asimetria es construeixen i es mantenen mitjançant el llenguatge. Altres autors, en una línia diferent, ens fan reflexionar sobre el fet que no sempre les coses són així i que “les intel·ligències són iguals” (Frigerio, 2005), aportant-nos les propostes de Jacotot.
-